

Kaip keičiasi Lietuvos fizikų požiūris į Europos lyčių lygybės politiką?

How is the attitude of Lithuanian physicists to the European gender equality policy changing?

Dalia Šatkovskienė¹, Sandra Pralgauskaitė¹, Živilė Rutkūnienė², Kristina Plauškaitė³

¹Fizikos fakultetas, Vilniaus Universitetas, Saulėtekio al. 9, III rūmai, 10222, Vilnius

²Matematikos ir gamtos mokslų fakultetas, Kauno technologijos universitetas, Studentų g. 50, LT-51368 Kaunas

³Fizinių ir technologijos mokslų centras, Savanorių pr. 231, 02300 Vilnius

sandra.pralgauskaitė@ff.vu.lt

Europos Sąjungoje tarp pagrindinių vertybių svarbią vietą užima lyčių lygybė. Todėl šio klausimo sprendimui moksle taip pat skiriamas didelis dėmesys. Lyčių lygybė yra vienas iš Europos Bendrosios Mokslinių Tyrimų Erdvės (ERA) vystymo bei Atsakingo Mokslo ir Inovacijų (RR&I) politikos prioritetų. Klausimo sprendimo būdų ir jų efektyvumo nagrinėjimui bei taikymams finansuoti yra skiriamos projektinės EK bendrosios programos lėšos. Atliekama situacijos stebėseną ir analizė ES mastu [1].

Lyčių lygybės moksle klausimo sprendimo strategija (toliau - Strategija) tampriai siejama su visų suinteresuotų šalių (Europinio ir nacionalinio lygmens mokslo politikų ir mokslinę veiklą reguliuojančių ir finansuojančių institucijų, mokslo organizacijų vadovų ir mokslininkų visuomenės) glaudžiu bendradarbiavimu. Strategija siekiama institucionalizuoti problemą [2], tai yra nepalikti jos sprendimo atskiriems individams, o modernizuoti mokslo institucijas taip, kad jos sudarytų vienodas galimybes abiejų lyčių mokslininkams visapusiškai panaudoti savo talentus mokslo kūrimo procese bei mokslo administravime. Strategijos diegimas mokslo institucijose yra paremtas tiek šalyse narėse priimtais nacionaliniais lyčių lygybės įgyvendinimą užtikrinančiais įstatymais, tiek reikiamu proceso finansavimu. Vienu iš svarbių lyčių lygybės įgyvendinimo Strategijos aspektų yra proceso eigos stebėsenos užtikrinimas ES mastu. Tuo tikslu rekomenduojama, kad institucijų Lyčių lygybės planuose (LLP) atsispindėtų lyčių lygybės klausimo sprendimo gairės, lyčių lygybės aspektu būtų peržiūrimos, modernizuojamos ir tobulinamos mokslo vadybos ir mokslinio darbo kultūros sritys (pritaikant jas abiejų lyčių poreikiams bei skatinant moterų lyderystę moksle) bei užtikrinamas taip vadinamas „lyčių dimensijos“ įtraukimas į mokslines ir mokymo programas. EK bendrosios programos „Horizon 2020“ rėmuose buvo finansuojami projektai, padedantys sukurti mokslo institucijoms LLP. Šiuo metu vykdomai programai „Horizon Europe“ rengiant paraiškas ES finansuojamiems moksliniams projektams, atsižvelgiama į vieną iš ES politikos iniciatyvų, skirtų lyčių pusiausvyrai mokslo institucijose ir universitetuose gerinti. Vienas iš tinkamumo kriterijų yra tai, kad yra parengtas ir vykdomas LLP, nustatantis prioritetus ir aiškius tikslus (remiantis nuodugniu *status quo* įvertinimu), konkrečias priemones, kurios bus įgyvendinamos siekiant pagerinti lyčių lygybę mokslinių tyrimų organizacijoje [3].

Sparčiai vystantis tarptautiniam moksliniam bendradarbiavimui, kai eksperimentuose dalyvauja fizikai iš įvairių šalių (CERN, XFEL, ESS, ITER ir kt.), tampa svarbus ir persikertančių diskriminacijų poveikis, susijęs su tokiais faktoriais kaip rasė, etniškumas, lytis, neįgalumas ir kiti skirtumai, sukuriantys unikalius efektus, veikiančius tyrėjų kolektyvus. Lietuvos fizikų visuomenei vis plačiau įsijungiant į tarptautinį bendradarbiavimą, laikas ruoštis spręsti ir šiuos klausimus.

Pranešime nagrinėjama, kaip Lietuvos fizikų bendruomenė supranta įvairius lyčių lygybės aspektus, į ką reiktų atkreipti dėmesį ir kokias priemones reiktų taikyti, kad neliktume „gilioje praeityje“ tarp išsivysčiusių Europos šalių. Pažymėtina, kad mokslas yra veikla, kurią vykdo žmonės ir socialinių klausimų sprendimas stipriai įtakoja profesinės veiklos rezultatus. Pranešimas remiasi Lietuvos mokslo institucijų dokumentais ir statistika, kurią jos renka, įgyvendindamos LLP. Įvairiais aspektais išanalizuoti duomenys rodo, kad fizikų visuomenė vis dar yra labai vyriška ir, nors tam tikri pokyčiai joje matomi, reikia nemažai nuveikti, kad pasiektume savitarpio supratimą tarp abiejų lyčių fizikų. Pranešime siūloma pradėti plačią diskusiją šiuo klausimu įvairiuose lygmenyse, siekiant gerinti savitarpio supratimą Lietuvos fizikų bendruomenėje. Tai turėtų ženkliai sumažinti nereikalingas įtampas moksliniuose kolektyvuose ir padidintų abiejų lyčių motyvaciją vystyti fizikos mokslą, o tuo pačiu prisidėtų ir prie strateginių Lietuvos tikslų - paversti šalį šiuolaikinių technologijų kūrėja.

Reikšminiai žodžiai: lyčių lygybė, mokslo politika, struktūriniai pokyčiai, tikslieji mokslai, fizika.

Literatūra

- [1] She Figures 2021, Gender in Research and Innovation Statistics and Indicators. https://kifinfo.no/sites/default/files/ec_rtd_shefigures-2021-report.pdf (2023 09 16).
- [2] Struktūriniai pokyčiai mokslinių tyrimų srityje, https://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/ti_pubpdf_mh_0417156ltn_pdfweb_20170913125432.pdf (2023 09 16).
- [3] Horizon Europe Work Programme 2021-2022, 13. General Annexes, p. 12. https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/docs/2021-2027/horizon/wp-call/2021-2022/wp-13-general-annexes_horizon-2021-2022_en.pdf (2023 09 16).